

THEORETICAL ASPECTS FOR ENSURING OF THE EFFECTIVENESS OF THE PROCESS OF FUNCTIONING OF ENTERPRISES OF THE GRAIN AND PRODUCT SUBCOMPLEX

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ЗЕРНОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ

Yurchenko O.M. / Юрченко О.М

Postgraduate / Аспірант

Вінницький національний аграрний університет,

Вінниця, Сонячна, 3, 21008, Україна

Vinnitsia National Agrarian University, Vinnitsia, Soniachna 3, 21008, Ukraine

Анотація. Нагальною проблемою сьогодення є забезпечення ефективності функціонування зернопродуктового підкомплексу, адже він є складовою частиною АПК України. У статті висвітлено особливості функціонування зернопродуктового підкомплексу; уточнено сутність понять “ефективність”, “зернопродуктовий підкомплекс” у тому авторському розумінні, яке дозволить презентувати в подальшому практичну реалізацію отриманих результатів; узагальнено деякі теоретичні аспекти забезпечення ефективності процесу функціонування зернопродуктового підкомплексу із окресленням окремих заходів щодо покращення умов його функціонування.

Ключові слова: ефективність, зернопродуктовий підкомплекс, стратегія розвитку, матеріально-технічні ресурси.

Постановка проблеми. Зернопродуктовий підкомплекс відіграє значну роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни. Він являє собою систему взаємопов'язаних галузей та підприємств, спеціалізованих на вирощуванні зерна, а також зерносховищ, підприємств з переробки зерна тощо.

Виробництво зерна є провідним напрямом функціонування зернопродуктового підкомплексу за суспільним, економічним та політичним значеннями. Україна володіє значними потенційними можливостями щодо виробництва та переробки зерна. Це сприяє забезпеченню споживачів якісною зерновою продукцією, розвитку агропромислового комплексу країни, функціонування якого має бути ефективним. У наш час зростання ефективності (економічної, технологічної та ін.) має досягатися шляхом узгодження діяльності державних інститутів місцевого самоврядування, окремих суб'єктів господарювання тощо з метою формування й зміцнення цього виробництва, його галузевої, функціональної та територіальної структур. Проте, зазначена проблема залишається невирішеною і потребує посиленої уваги, а також концентрації та координації зусиль з боку всіх учасників ринку зерна, що обумовлює і в черговий раз підкреслює її актуальність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми аналізу та розробки механізму ефективного функціонування зернопродуктового підкомплексу досліджували чимало вітчизняних і зарубіжних вчених, а саме Буреннікова (Поліщук) Н. В., Грідін О. В., Друкер П. Ф., Калетнік Г. М., Лігоненко Л. О., Літвінова В. О., Мескон М., Морщенок Т. С., Саблук П. Т., Христенко Г. М., Ярмоленко В. О. та інші вчені.

Дискусійними залишаються питання щодо розуміння ефективності як

економічної категорії, тактичні й стратегічно важливі аспекти функціонування зернопродуктового підкомплексу. Вбачається, що у зв'язку з новітніми соціально-економічними й суспільно-політичними реаліями автори публікацій (від окремих статей до монографій, дисертацій, посібників тощо) по-різному, виходячи з конкретних мети і завдань досліджень, підходять до дефініції “ефективність” (хоча їхні підходи, на наш погляд, найчастіше є цілком виправданими).

Метою роботи є наукове обґрунтування та теоретичне узагальнення підходів щодо забезпечення економічної ефективності процесу функціонування зернопродуктового підкомплексу.

Для реалізації мети було поставлено наступні завдання: проаналізувати сутність понять “ефективність”, “ефективність виробництва”, “зернопродуктовий підкомплекс”; дослідити деякі ґрунтовні теоретичні положення щодо ефективного функціонування зернопродуктового підкомплексу з узагальненням його основних функцій як системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Новітні соціально-економічні та суспільно-політичні реалії створили умови, в яких агропромисловий комплекс України вийшов у лідери і став одним з найважливіших секторів у національній економіці країни, від стабільності функціонування і подальшого піднесення котрого залежать, без перебільшення, перспективи розвитку всієї економіки, а також національна й продовольча безпека України, розвиток внутрішніх і зовнішніх ринків продовольчих та непродовольчих товарів, добробут населення.

Поняття “ефективність” є ключовим не тільки з точки зору теорії, але й прикладної економіки. У своїй книзі Макконнелл К. Р. і Брю С. Л. саме через ефективність розкривають сутність економіки як науки, котра досліджує проблеми ефективного використання обмежених виробничих ресурсів [15].

На думку Христенка Г.М., основою зернопродуктового підкомплексу є виробництво зерна. Саме зернова галузь є найбільш витратомісткою, проте прибутку отримує найменше порівняно з іншими ланками підкомплексу. Основною причиною такої негативної ситуації є недосконалість та незбалансованість системи ціноутворення на ринку зернопродуктів.

На сьогоднішній день набуває поширення новий заготівельник – великі трейдери, які монополізували просування зерна до переробних підприємств і на експорт. При цьому вони формують цінову політику на ринку зерна [14].

Представник адміністративно-класичної школи менеджменту Емерсон Г. дотримувався погляду, згідно з яким головною турботою управлінця має бути ефективність [13].

Ми погоджуємось з Друкером П., Месконом М., Альбертом М., а також із Тищенко А., Буренніковою Н., Ярмоленком В. та іншими, що як категорія ефективність має дві сторони, дві складові – якісну і кількісну. Цей підхід відповідає ключовим положенням теорії ефективності.

Для глибшого дослідження основних теоретичних та практичних аспектів стосовно ефективності функціонування зернопродуктового підкомплексу, в першу чергу, доцільно розглянути “ефективність” як економічну категорію, а

також її сутнісний зміст. Досліджуючи наукову літературу, можна помітити, що не існує єдиного підходу до сутності цієї категорії (табл. 1).

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття “ефективність”

Джерело	Визначення
Петті В., Кене Ф.	ефективність – результативність управління стосовно дій суб'єкта управління – уряду держави
Рікардо Д.	ефективність – економічна категорія, яка визначає співвідношення результату до визначеного виду витрат
Емерсон Г.	ефективність – основна мета управління, яка визначає зв'язок з функціональністю підприємства
Котарбинський Т.	ефективність – це результативність, яку визначає загальна теорія ефективної організації діяльності
Андрійчук В.	ефективність – це результативність певної дії, процесу, що вимірюється співвідношенням між отриманим результатом і витратами (ресурсами), що його спричинили
Лігоненко Л.	термін “ефективність” використовується поряд із терміном “результативність” як синонімічний або такий, що має однаковий зміст”, хоча “розмежування цих понять є надзвичайно важливим для оцінки ефективності функціонального менеджменту підприємства”
Мочерний С.	ефективність – здатність приносити ефект, результативність процесу, проекту тощо, які визначаються як відношення ефекту, результату до витрат, що забезпечили цей результат
Буреннікова (Поліщук) Н., Яроменко В.	ефективність економічного процесу – це економічна категорія, яка характеризує дієвість процесу і сам процес з якісної сторони і виражає співвідношення між ефектом (наслідком) економічного процесу і відповідними витратами; вона є складовою частиною результативності
Павленко І.	ефективність – комплексна оцінка кінцевих результатів використання трудових, матеріальних, інформаційних та фінансових ресурсів підприємства у виробництві товарів та наданні послуг за певний термін
Жнякін Б. та Краснова В.	ефективність – це співвідношення результату (ефекту) з витратами

Джерело: узагальнено автором на основі [9].

Отже, як бачимо, існують різні підходи до визначення поняття “ефективність”. Одні науковці пов'язують ефективність з ефектом, інші розглядають ефективність як співвідношення результату та витрат, вишуковують оновлені концепції до способів вираження кінцевого результату функціонування підприємств. При цьому ефект розглядається як певна форма такого результату. Більшість науковців ототожнюють поняття “ефективність” і “результативність”. Навіть з української мови (й з російської) на англійську “ефективність” (відповідно “эффективность”) перекладається неоднозначно наступним чином: *effectiveness*, *efficiency*, а “результативність” (“результативность”) – *effectiveness*.

За словами Друкера П., результативність є наслідком того, що робляться

потрібні слухні речі; а ефективність – наслідок того, що правильно створюються ці самі речі. Перше і друге є однаково важливим [12].

Погоджуємось, що однією з ключових ознак ефективності може бути необхідність досягнення мети виробничо-господарської діяльності підприємства з найменшими витратами суспільної праці або часу [6].

На нашу думку, функціонування підприємств має бути як результативним, так і ефективним. Цієї ж думки дотримуються науковці Лігоненко Л., Буреннікова (Поліщук) Н., Ярмоленко В. Останні два з них вважають ефективність якісною складовою результативності, що, на нашу думку, є позитивним, оскільки саме таке розуміння ефективності розширює можливості дослідження дієвості (як спроможності давати певний результат) процесів функціонування складних систем різних типів і рівнів. Цими науковцями запропоновано систему показників для вимірювання складових результативності [2], що є важливим для даного дослідження і подальших досліджень взагалі.

У цьому контексті слід підкреслити, що ефективність процесу функціонування зернопродуктового підкомплексу – це категорія, котра характеризує з якісного боку кінцеві результати процесу функціонування підприємств цього підкомплексу (як підсистем відповідного ієрархічного рівня) у випадку застосування засобів, предметів праці і робочої сили за певний період.

Зерно від виробника до споживача кінцевої продукції його переробки проходить складний шлях, який можна уявити у вигляді системи. Вона містить поруч з іншими складовими функції купівлі-продажу зерна (насіння), його зберігання, переробки та реалізації продукції переробки (рис. 1.1).

Застосовуючи і далі системний підхід, відзначимо, що зернопродуктовий підкомплекс – це система функціональних галузей, які взаємодіють між собою і сприяють таким позиціям: формуванню пропозиції зерна; зберігання та переробці зерна на крупи, борошно, комбікорми тощо; реалізації (у т.ч. на експорт). Зернопродуктовий підкомплекс слугує джерелом сировини для підприємств з виробництва зернових.

Грідін О.В. доречно вважає зернове господарство стратегічною галуззю агропромислового комплексу, що визначає в сучасних умовах рівень розвитку всього аграрного сектора національної економіки. Серед базової сільськогосподарської продукції, яка гарантує продовольчу безпеку країни, зерно посідає особливе місце [4].

Наявність невирішених архаїчних проблем та проблем, що виникли зовсім недавно, гальмує розвиток вітчизняного зернопродуктового підкомплексу. Проте, зазначені проблеми вимагають посиленої уваги та потребують нагального вирішення.

Підприємствам потрібно звернути увагу на формування і використання умов (обставин) та факторів (рушійних сил), а також усіх можливостей стосовно створення доданої вартості в межах країни, а не тільки для випадку вивезення сировини за її межі. Це уможливило зростання валового доходу підприємств та ВВП країни. Однією з таких рушійних сил є забезпечення

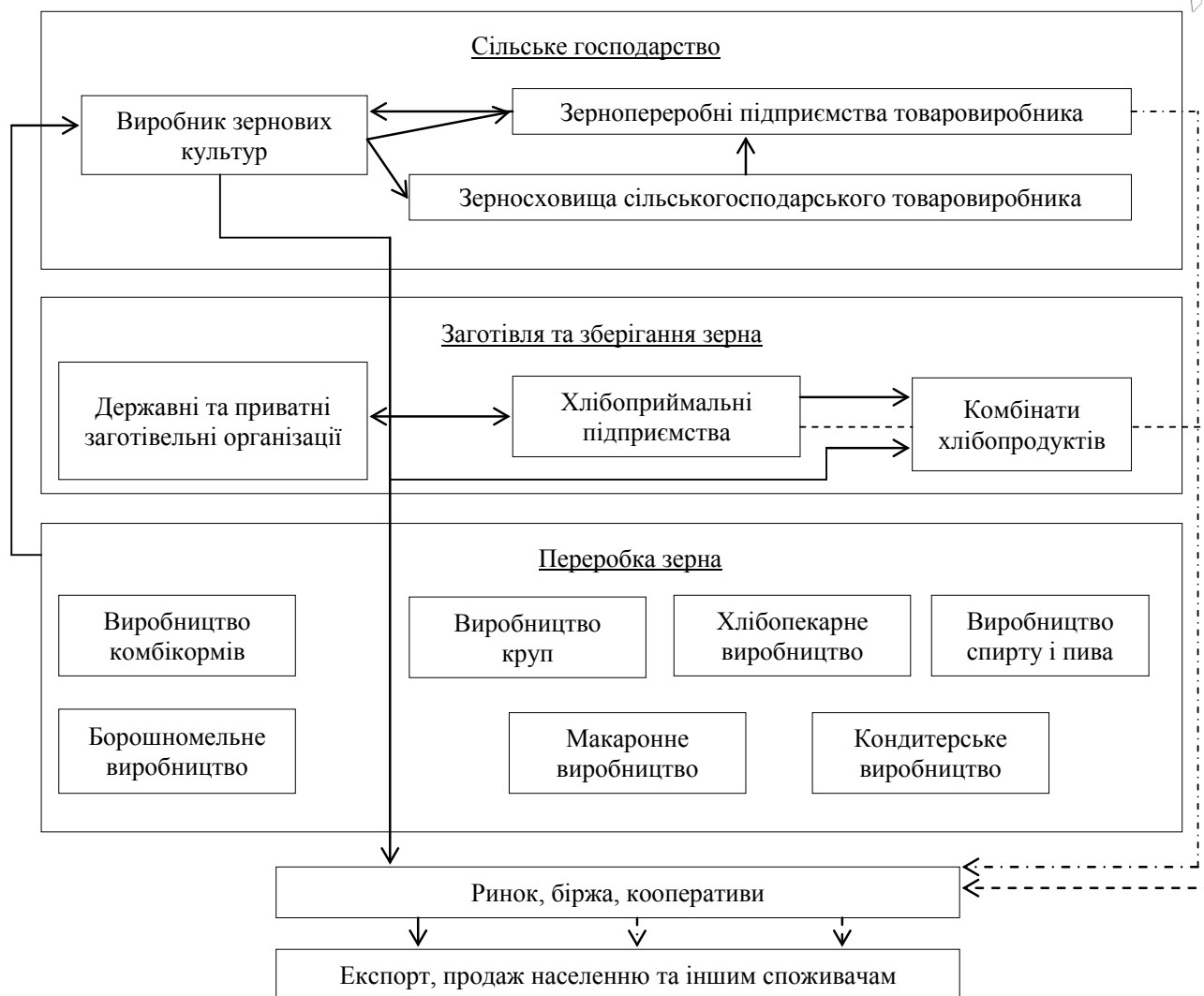

Рис. 1.1. Функції купівлі-продажу зерна, його зберігання, переробки та реалізації як складові системи

Джерело: власна розробка автора.

ефективності процесу функціонування підприємств зернопродуктового підкомплексу, а також оновлення матеріально-технічної бази цих підприємств. За оцінками експертів рівень забезпечення сільського господарства тракторами, комбайнами та іншою технікою становить менше п'ятдесяти відсотків потреби, а понад 90% технічних засобів потребують негайної заміни внаслідок значної зношеності [4]. Тому технічне забезпечення та впровадження інноваційних технологій мають активізуватись у напрямку збільшення стимулювання інвестиційних та інноваційних процесів, що, у кінцевому випадку, впливатиме й на ефективність функціонування підприємств підкомплексу.

Підприємства зернопродуктового підкомплексу мають приділити відповідну увагу також відтворенню природного потенціалу та покращенню якості використання ресурсів. Для цього доцільно запроваджувати інноваційні технології вирощування зернових культур, що забезпечить з часом достатній економічний ефект.

Потребують достовірного та об'єктивного оцінювання усі можливі підпроцеси процесів функціонування підприємств зернопродуктового

підкомплексу, а також внутрішні й зовнішні фактори, які впливають на функціонування цих підприємств (наприклад, кліматичні умови, характеристики ґрунтів та інші фактори), з метою обґрунтування відповідних шляхів підвищення ефективності зазначеного функціонування.

Висновки. У статті розглянуто деякі підходи до визначення поняття “ефективність”, “зернопродуктовий підкомплекс”, аналіз сутності яких дозволив узагальнити положення щодо питань ефективного функціонування зернопродуктового підкомплексу з виокремленням його основних функцій як системи.

Підкреслено, що ефективність процесу функціонування підприємств зернопродуктового підкомплексу має важливе наукове та практичне значення для сільськогосподарських підприємств як елементів системи, якою є зазначений комплекс.

Можна стверджувати, що поняття “ефективність” є багатоаспектним та комплексним поняттям, яке впливає на результативність процесу й управління ним; здатність приносити ефект; економічна категорія, котра визначає співвідношення результату і витрат та котра є якісною складовою результативності процесу функціонування підприємств. Оцінювання ефективності підпроцесів функціонування підприємств зернопродуктового підкомплексу за відповідними показниками (що досліджуватиметься нами у подальшому) уможливить визначення відповідної стратегії їхнього розвитку з окресленням його перспектив та прогнозів.

Отже, ефективному функціонуванню сільськогосподарських підприємств (як підсистем відповідного ієрархічного рівня) зернопродуктового підкомплексу сприятиме розуміння того, що категорія ефективності є важливим поняттям, а показники, за якими вимірюється ефективність, потребують відповідного подальшого уточнення.

Список використаних джерел

1. Буреннікова Н. В., Ярмоленко В. О. Результативність функціонування складних економічних систем аграрного спрямування: монографія. МОНУ. Вінниця: ВНАУ. 2017. 168 с.
2. Буреннікова Н. В., Ярмоленко В. О. SEE-управління на базі складових результативності як засіб підвищення дієвості процесу функціонування складних систем: сутність, методологія. *Бізнес Інформ*. 2016. № 1. С. 145-152.
3. Виробничо-економічний потенціал зернопродуктового підкомплексу у Львівській області [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://chitalky.ru/?p=2029>.
4. Грідін О. В. Зернопродуктовий підкомплекс України. Сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2017. №1. С. 21-27.
5. Друкер П. Ф. Эффективный управляющий. Москва: ВСІ. 1994. 268 с.
6. Економіка підприємства. Підручник. За заг. ред. С.Ф. Покропівного. [вид. 2-ге, перероб. та доп.]. К.: КНЕУ. 2011. 528 с.
7. Макконель К. Р. Принципи, проблеми, політика. *Економіка*: М.:

Республіка. 1992. Т.1. 399 с..

8. Мескон М. Основи менеджменту. Пер. з англ. М.: Дело. 1997. 404 с.

9. Морщенок Т. С. Огляд підходів до визначення економічної сутності поняття “ефективність”. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. №1(01). С. 7-13.

10. Поліщук (Буреннікова) Н. В., Ярмоленко В. О. Генезис авторських підходів до розв’язання проблеми оцінювання дієвості функціонування складних систем за допомогою складових результативності. У кн.. Економіка ХХІ сторіччя: проблеми та шляхи їх вирішення: монографія. За заг. ред. Г. О. Дорошенко, М. С. Пашкевич; Мін-во освіти і науки України; Харк. ін.-т фінансів; Нац. гірн. ун- т. Д.: НГУ. 2014. 394 с. С. 359-369.

11. Поліщук Н. В. Функціонування економічних систем: моделі складових результативності: монографія. Вінниця: Вінницький національний аграрний університет. 2010. 396 с.

12. Проблема визначення ефективності. Методичні підходи до оцінки ефективності діяльності підприємства [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://pidruchniki.com/1854051647541/ekonomika/problema_viznachennya_efektivnosti_metodichni_pidhodi_otsinki_efektivnosti_diyalnosti_pidpriyemstva.

13. Файоль А. Управление – это наука и искусство. М.: Республика. 1992. 351 с.

14. Христенко Г. М. Організаційно-економічні особливості функціонування зернопродуктового під комплексу. *Інноваційно-інвестиційна діяльність*. 2010. № 4.

15. Ярмоленко В. О., Поліщук Н. В. Складові результативності функціонування складних систем як об’єкти моделювання. *Вісник Черкаського університету*. Серія Економічні науки. Черкаси: ЧНУ. 2012. № 33(246). С. 86-93.

16. Shampine L.F., Reichelt M.W. The MATLAB ODE Suite // *SIAM J. is a Scientific Computing*, Vol. 18, 1997, № 1. pp. 1-22.

References

1. Burennikova N. V, Yarmolenko V. O. Rezul'tatyvnist' funktsionuvannya skladnykh ekonomichnykh system ahrarnoho spryamuvannya [Efficiency of functioning of complex economic systems of agrarian direction]. *MONU Vinnytsya: VNAU*, 2017, 168 pp.

2. Burennikov N. V, Yarmolenko V. SEE-upravlinnya na bazi skladovykh rezul'tatyvnosti yak zasib pidvyshchennya diyevosti protsesu funktsionuvannya skladnykh system: sutnist', metodolohiya [A SEE-management components based on performance as a means to improve the efficiency of the functioning of complex systems: the nature, methodology]. *Business Inform*, 2016, No. 1, pp. 145-152.

3. Vyrobnnycho-ekonomichnyy potentsial zernoproduktovoho pidkompleksu u L'vivs'kiy oblasti [Industrial and economic potential zernoproduktov sub Lvov region]. [electronic resource] / Access: <http://chitalky.ru/?p=2029>

4. Gridin O.V. Zernoproduktovyy pidkompleks Ukrayiny. Suchasnyy stan, aktual'ni problemy ta perspektyvy rozvytku [Cereal product subcomplex of Ukraine. Current status, actual problems and development prospects]. *The urgent problems of the innovative economy*, 2017, Vol.1, pp. 21-27

5. Drucker P. F. Effektyvnyy upravlyayuchyy [Effective Managing Director]. Moscow: BCI., 1994, 268 pp.
6. Ekonomika pidpryyemstva [Economy of the enterprise]. According to the commissions. Ed. SFTrowel, [kind. 2nd, processing. and additional]. K.: KNEU, 2011, 528 p.
7. Makkonel K.R. Principi, problem, polityka [Principles, problems, policies]. Economics: In 2 t./K.R. McConnell, S.A. Briu - M.: Republic. – 1992 – T.1. – 399p.
8. Meskon M., Albert M., Hedouri F. Osnovy menedzhmentu [Fundamentals of Management]. Per. from englishM.: It's a matter, 1997, 404 pp.
9. Morshchenko T.S. Ohlyad pidkhodiv do vyznachennya ekonomichnoyi sutnosti ponyattya «efektyvnist'» [An overview of approaches to the definition of the economic essence of the concept of "efficiency"]. Economic Bulletin of the Zaporizhzhya State Engineering Academy, 2016, No. 1 (01), P. 7-13.
10. Polishchuk (Burennikova) N.V., Yarmolenko V. A. Henezys avtors'kykh pidkhodiv do rozv'yazannya problemy otsynuvannya diyevosti funktsionuvannya skladnykh system za dopomohoyu skladovykh rezul'tatyvnosti [Genesis copyright approaches to solving the problem of evaluating effectiveness of the functioning of complex systems using components performance]. Economy of the XXI Century: Problems and ways of their solution: monograph / for colleagues. Ed. G.O. Doroshenko, MS Pashkevich; Ministry of Education and Science of Ukraine; Hark other finance; National mountainUn. D.: NMU, 2014, 394 s, pp. 359-369.
11. Polishchuk N. V. Funktsionuvannya ekonomichnykh system: modeli skladovykh rezul'tatyvnosti [Functioning of Economic Systems: Models of Performance Constituents] Monograph. Vinnytsya: Vinnytsia National Agrarian University, 2010, 396 pp.
12. Problema vyznachennya efektyvnosti. Metodychni pidkhody do otsinky efektyvnosti diyal'nosti pidpryyemstva [The problem of determining efficiency. Methodological approaches to assessing the effectiveness of the company]. [Electronic resource] Access: http://pidruchniki.com/1854051647541/ekonomika/problema_vyznachennya_efektivnosti_metodychni_pidhodi_otsinky_efektivnosti_diyalnosti_pidpryyemstva.
13. A. Fayolle Upravlenie – eto nauka i iskvustvo [Management - is the science and art]. Moscow: Republic, 1992, 351 p.
14. Khristenko G. M. Orhanizatsiyno-ekonomichni osoblyvosti funktsionuvannya zernoproduktovoho pidkompleksu [Organizational and Economic Peculiarities of the Operation of the Grain-Product Subcomplex] Innovative-Investment Activity, 2010, No. 4.
15. Yarmolenko V.O. Skladovi rezul'tatyvnosti funktsionuvannya skladnykh system yak ob'yekty modelyuvannya [Components of the effectiveness of functioning of complex systems as objects of modeling] Bulletin of the Cherkasy University. Series of Economic Sciences, Cherkasy: ChNU, 2012, No. 33 (246), pp. 86-93.
16. Shampine L. F., Reichelt M.W. The MATLAB ODE Suite // SIAM J. is a Scientific Computing, Vol. 18, 1997, № 1. pp. 1-22.

Abstract. *The urgent problem of the present is to ensure the efficient functioning of the grain product subcomplex, as it is an integral part of the agro-industrial complex of Ukraine. The article describes the peculiarities of the functioning of the grain-product subcomplex; the essence of the concepts of "efficiency", "grain product subcomplex" is specified in that author's sense, which will allow to present in the future the practical realization of the obtained results; Some theoretical aspects of ensuring the efficiency of the functioning of the grain product subcomplex are generalized, with the outline of certain measures aimed at improving the conditions for its functioning.*

The unresolved problem of the present is that the growth of efficiency is not achieved through the coordination of the activities of state institutions of local self-government, individual economic entities, etc., with the purpose of forming and strengthening this production, its sectoral, functional and territorial structures.

Therefore, the effective functioning of the agricultural enterprises of the grain product

subcomplex will be facilitated by the understanding that the category of efficiency is an important concept, and the indicators by which it is measured needs to be further specified.

Key words: *efficiency, grain product subcomplex, development strategy, material and technical resources.*

Стаття відправлена: 17.04.2018 р.

© Юрченко О.М